

Feljton: Logor Slana - Pag 1941.

**Borislav Ostoji , Mihael Sobolevski:
Ustaški koncentracioni logor Slana na Pagu – 1941.
Pakao u kamenoj pustinji (19)**

„PAŠKI MENGELE“

O masovnom ubijanju logoraša u logoru Slana i Metajna, te o njihovom likvidiranju dao je svoj iskaz – 4. travnja 1945. godine na Olibu – OREN RUŽI – JEGOR, tada pomoćnik političkog komesara Komande područja za Kvarnersko otočje i to pred Okružnom komisijom za ratne zločine za Hrvatsko primorje.

On je rekao:

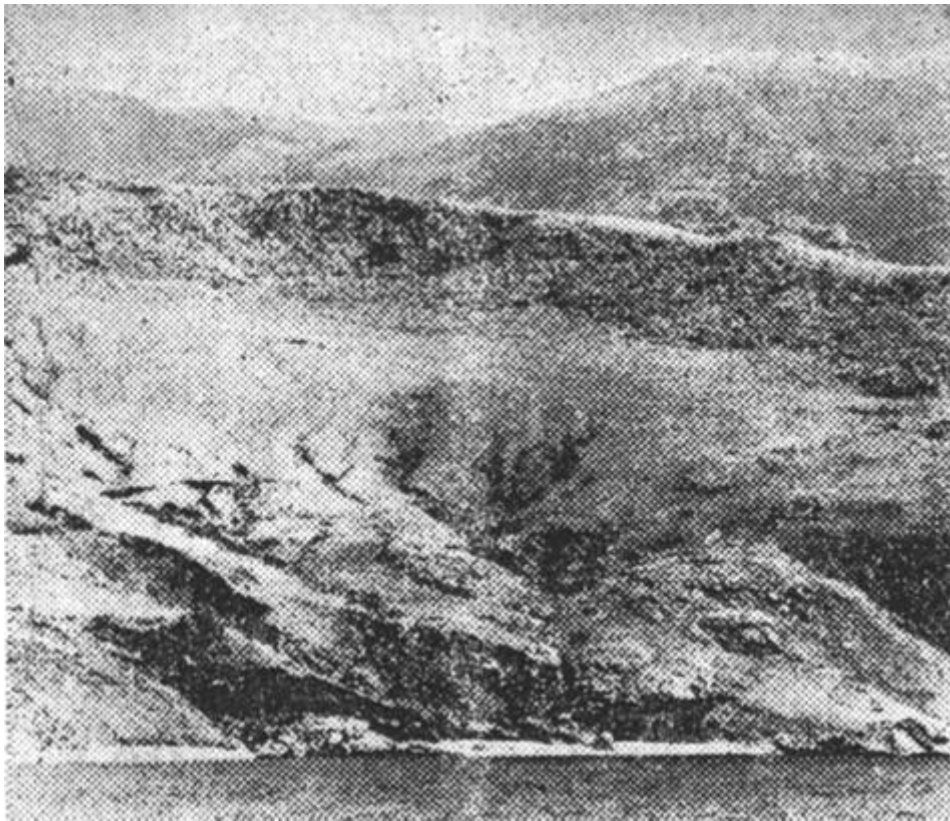
– Uglavnom ubijanje ljudi vršilo se na ovaj način: svakih 8 do 10 dana pozivali bi internirce da se spremaju svojim kućama. Ukrkali bi ih u brod te odmah iza jednog rta iza uvale Slana s broda bi iskrcali ljude koji su bili prisiljeni da sami kopaju jedan dio krša gdje je bilo malo zemlje. Poslije su ustaše žrtve iskasapili noževima i pobacali ih u jamu koja je bila duga 20, široka 3 i duboka oko 3 metra. U njoj je bilo oko 2.000 ljudi. Bio sam na licu mjesta drugi dan nego je bio rasformiran logor. Po izvađenim leševima moglo se vidjeti da su ih ustaše – prije nego bi ih bacili u jamu – zlostavljali na najgrozniji način. Tako sam vidio jedan leš žene iz kojeg je trbuha virila glava djeteta. Na njemu su odrezani dijelovi tijela – glave, ruke, noge, djeca s polomljenim kostima ruku i nogu.

– Bio sam očevidac i na ljude koji su odlazili po vodu, bosu po golom kamenju, kršu, prazni od dvojice ustaša.

– IVAN DEVIĆ, zvani „Pivac“ hvalio se svojim zlodjelima – MARTINU, ustaškom nadziratelju telefonske linije u Pagu. Taj je Martin jedne večeri u gostionici „Goleša“ u Pagu, u pijanom stanju, prijetio mom društvu pištoljem govoreći da će nas gađati kao što „PIVAC“ gađa postrojene gole žene u njihova gola prsa.

– U Barbatu (u Metajni, primjedba autora) su, po privatnim kućama, bile smještene mlade žene i djevojke koje su ustašama služile za zadovoljavanje njihovih životinjskih instinkata, poslije čega bi, naravno, po nekoju i zaklali.

– Istu stvar priznao je i uhapšeni pop LJUBO MAGAŠ koji je redovito tamo odlazio nedjeljom za svoju nasladu i koji je od narodnih vlasti kažnjen smrću.

Dio Fornaže koju su ustaše u ljeto 1941. godine bili pretvorili u masovnu grobnicu tisu a nedužnih ljudi.

KAZNA LOGORAŠU-BJEGUNCU – STRIJELJANJE

Ništa manje jezovit nije ni iskaz Josipa Datkovića iz Barbata, ustaškog stražara u Slani. Svoj iskaz dao je 10. siječnja 1946. godine u Mjesnom narodnom odboru u Pagu, te je tada izjavio i ovo:

– Kada sam stražario otprilike 200 metara od logora (I kota), vidio sam kako su doveli pred stroj zatočenika jednog Židova koji je htio pobjeći i plivanjem i strijeljali ga. Isto tako, poslije nekoliko dana, strijeljali su dva pravoslavca, za istu stvar.

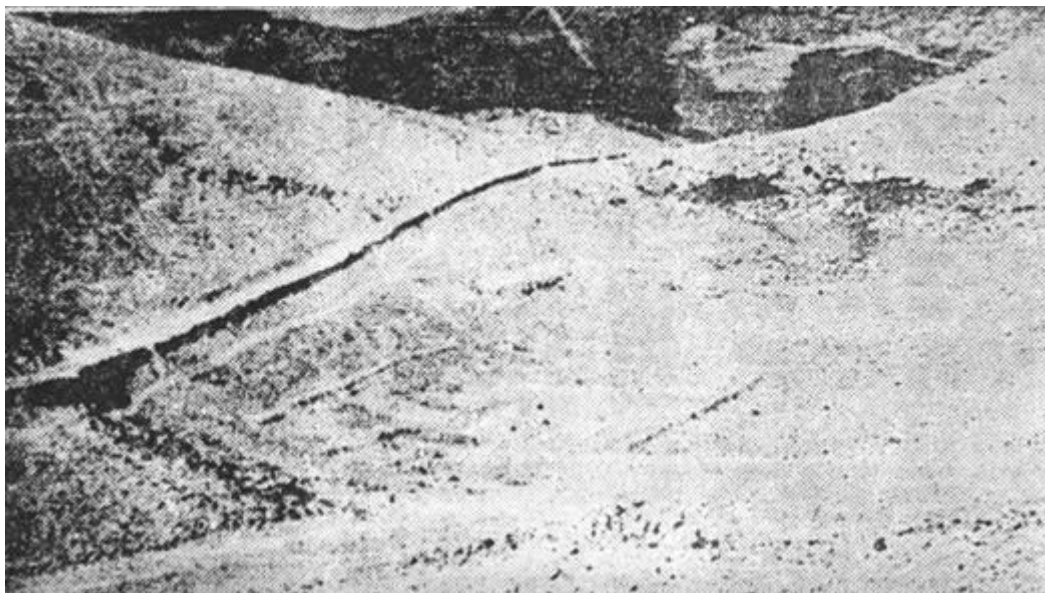
– Prema priopćenju, saznao sam da je u Slanoj bilo internirano 3.000 pravoslavaca. Židova je – u južnom logoru – bilo oko pet do šest stotina. Tri tisuće pravoslavaca nestalo je u dva do tri dana. Po danu bi ih odveli u Gornju Slanu, zvanu Baška Slana i rekli da idu na rad u Njemačku. Svojim ušima sam saznao od ustaša iz logora Slana da su te zatvorenike vodili na Velebit i bacali u neku jamu.

– S kote na kojoj sam bio vidio sam kako ustaša FRANJO ŠLJIVAR žene udara nogom. Na jednu od njih bacio je kamen teži od 20 kilograma, ali je nije dohvatio.

– Ljude su dovođili motorom do Slane. Nisu ih odvodili u logor nego do jame na Fornaži i tamo ih poklali. Saznao sam da su zadnje dane prije Velike Gospe poklali svega sedam do osam stotina.

– Jednu večer sam saznao u baraci kako priopćenje ustaša LUKA BARIČEVIĆ o klanju. Govorio je da su ga mala djeca molila plaćati: „Žandare, molim te nemoj nas klati“. To je priopćenje jednom drugom ustaši. Dalje nije govorio.

Pojedine grupe logoraša – po dolasku u logor Slana – nisu niti bile smještene u barake, već su ravno iz brodova odvođene na stratište. Prema priznanju ustaše MARKA DIDULICE – „MILE“ koje je dao u istrazi, 20. rujna 1952. godine, u prostorijama Opunomoštva UDB-e u Zadru, to se je dogodilo, polovinom kolovoza 1941. godine, i sa grupom od oko 50 Srba iz Tribnja i Šibuljine. U ovoj grupi pored muškaraca bile su žene i djeca. Po dolasku u Slanu njih su ustaše odmah odvele na 2 do 3 kilometra od logora i pobili nadveć prije iskopanim rakama.

Fotografija glavnog dijela ustaškog koncentracionog logora Slana na otoku Pagu – snimljena 1945. godine kada je na ovom području – radi terenskog uvjeta – boravila Okružna komisija za ratne zločine za Hrvatsko primorje. Barakama ni traga – od bivšeg logora ostali su samo niski kameni temelji. Ovdje je u ljeto 1941. godine dolazio Lovro Zubovi da bi injekcijama otrova među logorašima sija smrt.

NO USTAŠKOG KLANJA

Najveći i masovni pokolj kojega su ustaše izvršile samo u toku jednog dana obavljen je noću u 14/15. kolovoza 1941. godine. Ovaj ustaški zločin izvršen je jugoistočno od logora Slana na mjestu Fornaža nad grupom od 800 logoraša, među kojima su bili muškarci, žene i djeca. Tog stravičnog pokolja ljetne i mračne noći sjeću se brojni pojedinci. O tom događaju dao nam je svoju izjavu (22. lipnja 1985) i VLADIMIR KUSTI (sada tajnik Općinskog odbora SUBNOR-a) iz Paga (Varoš br. 3) koji se je 14/15. kolovoza 1941. godine nalazio s grupom paških mladića na ribarenju u predjelu Zaton. Na moru je vladala bonaca, a noć je bila tiha. Vladimir Kusti kaže:

– Najednom se zrakom prolomila pucnjava, bolje rećeno štekanje mitraljeza, a u kratkim predasima ulo se zapomaganje mladih i starih. Te noći vršilo se klanje i strijeljanje logoraša. Mi smo oko jednog sata u noći napustili ribarenje i vratili se kući, sve iz straha da i nas ne pogodi neki zalutali metak, jer je bila mala razdaljina. Ujutro, 15. kolovoza 1941. godine otišao sam na obalu u Paškoj luci i tom sam prilikom vidio grupu ustaša koji su te noći vršili pokolj logoraša. Oni su se bili uputili u crkvu na misu. Uniforme i izme tih ustaša na više mjesta su bile uprljane krvlju, što je samo potvrdilo, da je prošla noć bila noć ustaškog klanja logoraša.

Da su ustaše iz logora Slana nakon ubijanja i klanja logoraša, došli na Veliku Gospu u Pag, potvrdju i drugi svjedoci. U svom iskazu koji je JURAJ PERSEN iz Paga (rođen 1898. u Rabu), poreski činovnik, dao 28. studenog 1945. godine pred Okružnom komisijom za ratne zločine za Hrvatsko primorje (u kancelariji Mjesnog narodnog odbora u Pagu) istaknuo je, između ostaloga, i ovo:

– Na samu Veliku Gospu došlo je u Pag oko 60 ustaša, s namjerom da sudjeluju u procesiji i nose Gospin kip od starogradske crkve do Paga. Međutim, primijetivši negodovanje domaćeg pučanstva odustali su od prvobitne namjere. U crkvu su, naime, došli naoružani s još krvavim noževima, pa je već sama ta činjenica uzrokovala gnušanje mirnih stanovnika Paga.

LOVRO ZUBOVI – LIJE NIK UBOJICA

Rijetko tko nije čuo za ime JOSEFA MENGELEA, zloglasnog nacističkog liječnika iz nacističkog logora Auschwitz (Oswiecim) u Poljskoj. Taj „liječnik-ubojica“ u nacističkoj „tvornici smrti“, u logoru strave i uništenja više milijuna zatočenika – obavljao je pokuse na logorašima i poslao izravno u smrt na tisuće i tisuće nedužnih ljudi, žena i djece.

Bez obzira na to što lije ni ko zanimanje ima u osnovi najhumanije elemente, ipak se u mnogim logorima prošlog svjetskog rata nailazilo na lije nike – monstrume koji su ljude vodili u smrt, umjesto da ih od nje izbave ili bar nesretnim ljudima olakšaju muke i boli.

Dakako, bilo je i bezbroj suprotnih – svijetlih primjera, humanih lije nika koji su svoj život izlagali najve oj opasnosti samo da pomognu nesretnim ljudima strpani u logoraške uze. Me utim, ovom prilikom o njima nije rije .

Josefa Mengelea smo spomenuli kao simbol „doktora-monstruma“ i njegovim su imenom esto nazivali sve njemu sli ne lije nike.

I Pag je, odnosno ustaški koncentracioni logor Slana, s pripadaju om Metajnom, imao svoga Mengelea! Bio je to student Medicinskog fakulteta u Zagrebu LOVRO ZUBOVI , porijeklom iz Zubovi a (barbatskog zaselka) na otoku Pagu, sin Lovre Zubovi a – gostioni ara i trgovca u Karlobagu.

Dakle, Lovro Zubovi – taj student medicine koji nije bio osposobljen da drugima pruža lije ni ku pomo – ve u prvim danima dolaska ustaša na vlast – iz Zagreba je preba en u Pag za povjerenika, a nešto kasnije, odnosno ve u prvim danima formiranja koncentracionog logora u Slani odre en je i za logorskog lije nika.

U po etku su ustaše mislili samo na sebe, pa su Lovru Zubovi a ekspresno „unaprijedili“ u zvanje lije nika samo zbog toga da bi njima pružao lije ni ke usluge. Premda je u to isto vrijeme – u ljeto 1941. godine – grad Pag imao svoga lije nika (bio je to dr. TOMO DODOJA), ustaše su dale prednost Lovri Zubovi u. Bilo je o ito da je ustašama za pružanje lije ni kih usluga bila važnija „odanost ustaškom pokretu“ nego medicinsko znanje.

Tako je – to potvr uju iskazi o evidaca – Lovro Zubovi barkom odlazio u Slanu i Metajnu – s lije ni kom torbom u ruci – kako bi ustaškim kolja ima davao injekcije cjepiva protiv tifusa. O ito je da su ustaše bili svjesni mogu nosti izbijanja zaraze pa su se željeli zaštititi od neugodne bolesti.

Ustaška komanda logora Slana vrlo je brzo shvatila da Lovro Zubovi može ustaškoj posadi pružati lije ni ku pomo , ali istodobno i – UBIJATI LJUDE. Od paklenske zamisli do njena izvršenja nije trebalo mnogo truda. Lovro Zubovi – Paški Mengele je bio tu – trebalo je samo pribaviti otrov. A ni to nije bilo teško.

PAŠKA LJEKARNA – „TVORNICA OTROVA“

U jednoj tadašnjoj paškoj apoteci – FARMACIJI T. MARTINELLI na obali (danas se tu nalazi kafe bar „TORNADO“) radio je ljekarnik JOSIP EPULI kojem je u pripravljanju lijekova pomagala njegova supruga IVKA.

Ono što su krvnici iz Slane zamislili, to su Josip epuli njegova supruga i Lovro Zubovi – lako i brzo realizirali. Ljekarnik Josip epuli je sa svojom suprugom u apoteci pripravljao bo ice s otrovom, a Lovro Zubovi ih je odnosio u Slanu i Metajnu gdje je nesretnim internircima smrtonosnu teku inu ubrizgao injekcijama.

– Logoraši su, razumljivo, mislili da je Lovro Zubovi lije nik i da im daje cjepivo protiv opakog tifusa. Umjesto pomo i koja im je zaista bila potrebna – Lovro Zubovi je u ruci nosio kosu smrti. Ljudi su umirali a da nisu ni znali da ih je u smrt poslao „dobar lije nik“ – a zapravo surovi zlikovac.

Da li je Lovro Zubovi u Slani vršio kakve „medicinske eksperimente“, nije nam poznato. Najverovatnije – nije. Jer, niti je Slana za to bila prilika, niti su ustaše za tim imale potrebu a i njegovo znanje je moralo biti vrlo oskudno. On je naprosto bio ubojica kao i drugi iz ustaške posade u Slani i Metajni. Umjesto pištoljem, puškom ili nožem – on je ubijao injekcijom napunjenom otrovom. Nevjerojatno, ali, na žalost, istinito. Stravi no do užasa.

ŠIME OGUI , sin Jure, iz Paga posvjedo io je u svom iskazu – pred Okružnom komisijom za ratne zlo ine za Hrvatsko primorje – 21. studenoga 1945. godine – da je – petnaestak dana nakon osnivanja ustaškog logora Slana – „Dr. Lovro Zubovi , tamo išao da cijepi ustaše protiv tifusa“.

Prema ovoj izjavi vidi se da su u Pagu Lovru Zubovi a tretirali kao „doktora“ iako on to, u stvari, nije bio, te da se znao samo dio razloga, zašto taj „Paški Mengele“ odlazi u logor.

ZLO INCIMA – PRESU ENO

Me utim, izjava ORENA RUŽI A – JEGORA u potpunosti razotkriva li nost i djelovanje Lovre Zubovi a. On je – 4. travnja 1945. godine – na Olibu – dao svoj iskaz Okružnoj komisiji za ratne zlo ine za Hrvatsko primorje (u to vrijeme bio je pomo nik politi kog komesara Komande podru ja za Kvarnersko oto je) svjedo e i da su ustaše „još masovno ubijali putem otrovnih injekcija koje je davao student medicine LOVRO ZUBOVI iz Karlobaga koji se tada nalazio kao ustaški logornik na Pagu. Serum – otrov je pravljen u dogovoru s ljekarnikom (Josipom epuli em, rodom iz Bakra, primjedba autora) i njegovom ženom (Ivkom, primjedba autora) u Ljekarni u Pagu“.

Oren Ruži – Jegor živio je u Pagu u vrijeme ustaškog divljanja u logoru Slana, a prema svojoj izjavi i sam je bio o evidac lin ovanja logoraša. Bio je u situaciji da dobro poznaje paške prilike, pa je njegovo svjedo enje – uz svu stravi nost i nevjerojatnost – posve pouzdano. Osim toga, to potvr uje i slijed doga aja vezanih za ljekarnika Josipa epuli a i njegovu suprugu.

„Da su pripravljali otrov, priznali su ljekarnik epuli i njegova žena pa su od naših vlasti osu eni na smrt“ – tako er stoji zapisano u iskazu Orena Ruži a – Jegora.

ŠIME MARŽI – „Crni“ izjavio je 29. prosinca 1945. godine:

– Ustaša ZVONKO mi je pri ao da je ustaški povjerenik Paga – LOVRO ZUBOVI , koji je bio student medicine, davao zatvorenicima injekcije – navodno protiv tifusa. Me utim, zatvorenici su od tih injekcija umirali, što zna i da im je davao injekcije otrova.

– NIKOLA BISTRICI , predsjednik Odbora za obilježavanje spomen podru ja bivšeg logora Slana u Pagu – u vrijeme našeg obilaska Paga i Slane (22. lipnja 1985. godine) tako er nam je potvrdio da je Josip epuli sa svojom suprugom pripravljao otrov koji je onda Lovro Zubovi ubrizgavao u tijelo nesretnih logoraša. Tako er nam je rekao da je naša narodnooslobodila ka vlast Josipa epuli a osudila na smrt, još prije oslobo enja, te da je kazna izvršena negdje na podru ju Like.

A „doktor“ Lovro Zubovi ? Njemu se – kaže nam Nikola Bistri i – zametnuo svaki trag. Najvjerovatnije je s ostacima okupatora i domaćih izdajnika pobjegao u inozemstvo u danima pred oslobo enje. Možda se skrasio u nekoj od južnoameričkih zemalja (kao i Josef Mengele) dobro skrivajući svoju „pašku epizodu“ iz ljeta 1941. godine? Tko bi znao?! U svakom slu aju nije izašao pred lice pravde na onom mjestu gdje je u krv umo io svoje krvni ke ruke.